

УДК 338.409.4:330.322

І.Б. Скворцов, В.В. Козик

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра економіки і менеджменту інвестицій та нерухомості

ЗАСТОСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НОРМИ ПРИБУТКУ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

© Скворцов І.Б., Козик В.В., 2002

Обґрунтовано теоретичне значення інвестиційної норми прибутку як основного константного показника для дослідження, планування і регулювання інвестиційного процесу в окремих галузях економіки і регіонах.

It is based and suggested to take theoretical value of investment norm of profit as main constant index for researching, planning and regulating investment process in branches of economy and regions.

Вихід економіки України із затяжної кризи значною мірою залежить від обсягів та ефективності використання іноземних і внутрішніх інвестицій. Надії на значні обсяги іноземного інвестування ще й сьогодні не справджуються. Тому актуальною проблемою є оптимальне використання власних інвестиційних ресурсів, основними джерелами яких є прибуток і амортизаційні відрахування. Це вимагає їх раціонального використання на основі планування і регулювання інвестиційного процесу. Необхідний детальний аналіз чинників, які впливають на ці показники, розрахованих на основі методик, що враховують особливості їх формування, застосування та оцінки.

На жаль, наявні методи аналізу і обґрунтування ефективності інвестиційних рішень також не завжди дають правильне рішення. Методики загальної та порівняльної ефективностей капітальних вкладень, які застосовувались раніше, і різні варіанти методики чистої теперішньої вартості, що використовуються тепер, мають такі основні вади: по-перше, не існує теоретичного обґрунтування коефіцієнтів загальної та порівняльної ефективностей капітальних вкладень і коефіцієнта дисконтування; по-друге, розмір річного прибутку (або собівартості), що має обґрунтовуватись з врахуванням зношення основних засобів, приймають як константну або наперед відому величину. Все це призводить до того, що у багатьох випадках інвестор більше довіряє інтуїції, ніж виконаним розрахункам.

Важливе місце у запропонованих нами методиках планування інвестиційного процесу [1, 2] відіграють функції інвестиційного та амортизаційного циклів. Перша описує зміну прибутку в часі з урахуванням зношеності основних засобів, а друга – безпосередньо процес зношення. Це дало змогу прогнозувати зміну прибутку і собівартості робіт на довготерміновий період.

Подальше дослідження цих функцій дало можливість встановити основні залежності інвестиційного процесу, які за своєю сутністю відповідають “розвитку науково-технічного прогресу за Хіксом, Харродом і Солоу” [3, с. 57]. Тільки традиційно ці процеси розглядають з використанням категорійного апарату, що застосовують для дослідження виробничих функцій. Застосування запропонованого нами категорійного апарату аналітичної економетрії дало змогу встановити узагальнюючий показник, який є сталим для усіх типів розвитку виробничого процесу. Цей показник – “інвестиційна норма прибутку”, який визначається як відношення загальної величини прибутку, що отримується на підприємстві протягом “розрахункового

періоду експлуатації основних засобів”, до його початкової вартості. А розрахунковий період експлуатації основних засобів визначається як середньозважена величина амортизаційних періодів усіх основних засобів з урахуванням їх початкової вартості.

Теоретичне значення цього показника, що було отримано для спрощеної “інерційної економічної системи”, у якій випуск продукції постійний, становило 1,5. Подальше дослідження його значення для різних галузей і регіонів показало, що фактична величина незначно відхиляється від теоретичної. Проте такий збіг викликає відповідні сумніви, оскільки в реальних умовах рідко спостерігається, щоб протягом усього періоду експлуатації підприємство не міняло своєї продуктивності. Додатковий аналіз показав, що існує відповідна “фокальна точка”, тому інвестиційна норма прибутку при зміні інтенсивності праці не повинна значно відхилитись від теоретичного значення. На підставі цього нами пропонується прийняти теоретичне значення інвестиційної норми прибутку як основний константний показник, який можна застосовувати для дослідження, планування і регулювання розвитку інвестиційного процесу в окремих галузях і регіонах.

Результати виконаного розрахунку інвестиційної норми прибутку зведені у таблицю.

Галузева інвестиційна норма прибутку підприємств і господарських організацій, частки одиниць [4]

Роки	1980	1985	1987	1988	1989	1990
Загальна інвестиційна норма прибутку	1,410	1,408	1,450	1,561	1,617	1,660
зокрема за галузями						
народного господарства:						
промисловість	1,534	1,441	1,531	1,568	1,581	1,488
сільське господарство	-0,048	0,687	0,969	1,062	1,022	1,183
будівництво	1,191	1,362	1,599	1,882	2,058	2,189
транспорт і зв'язок	1,299	1,099	1,068	1,119	1,059	1,321
заготівля	1,655	1,354	1,222	0,929	1,134	1,151
постачання і збут	1,724	1,921	3,608	3,176	3,463	3,397
торгівля	5,859	4,68	5,317	4,722	4,648	4,772
побутове обслуговування	2,352	2,061	2,298	2,559	2,912	2,597
комунальне господарство	0,585	0,702	0,655	0,684	0,588	0,693
інші галузі	4,662	3,901	1,953	2,782	3,116	3,350
споживча кооперація	2,189	2,053	2,181	1,985	1,990	2,182

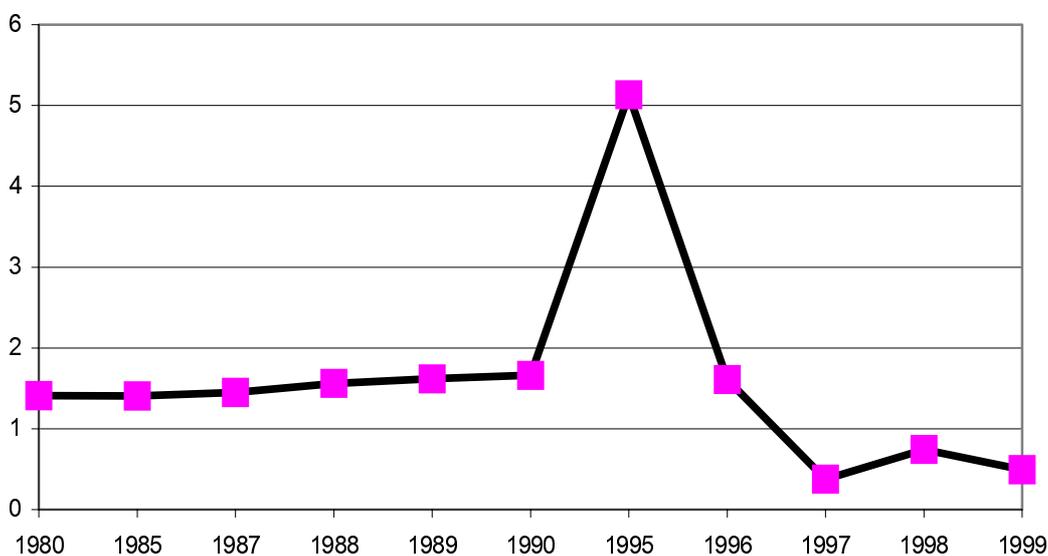
З таблиці видно, що необґрунтовано висока інвестиційна норма прибутку у галузі “Торгівля”, яка на порядок випереджала всі інші галузі. Основна причина, на нашу думку, – це неправильне ціноутворення. Тобто націнка збутових, постачальних і торговельних організацій значно перевищувала теоретично обґрунтоване значення. Взагалі таке перевищення можна дозволити окремим галузям, щоб стимулювати їх розвиток – залучення інвестицій. Але це не той випадок.

І навпаки, інвестиційна норма прибутку у сільському господарстві значно менша порівняно з іншими галузями. Це свідчить про те, що і у вісімдесяті роки промисловість значною мірою розвивалась за рахунок села.

Аналіз отриманих результатів дає можливість прийти до таких висновків:

- зростання середньогалузевої інвестиційної норми прибутку – позитивна тенденція, але її обов'язково необхідно обмежувати, оскільки значне відхилення від константного значення 1,5 спричинятиме інфляційні явища;
- таке зростання зумовлене практично двома галузями – “будівництво” і “торгівля”, оскільки показники провідної галузі “промисловість” у 1990 р. навіть погіршилися;
- протягом розглянутого періоду “сільське господарство” було тією галуззю, за рахунок якої інші (передусім “торгівля” і “будівництво”) мали змогу отримувати понаднормативний прибуток, що свідчить про похибки в системі ціноутворення.

Дослідження інвестиційної норми прибутку за останні роки показує появу інших тенденцій. На рисунку показано, як змінюється інвестиційна норма прибутку протягом двадцяти років.

Зміна загальногалузевої інвестиційної норми прибутку в Україні у 1980 – 1999 рр. [4,5]

З рисунка видно, що протягом 1980 – 1990 рр. значення інвестиційної норми прибутку залишалось практично незмінним. А в 1995 р. спостерігається значне зростання, викликане двома причинами: з одного боку, розвитком інфляційних явищ і отриманням “фіктивно” великої величини прибутку, а з іншого – несвоєчасною переоцінкою вартості основних фондів і відповідно незначною величиною амортизаційних відрахувань. У 1996 і 1997 рр. ці негативні тенденції поступово згладжувались. Однак фактичне значення цього показника значно менше від рекомендованого теоретичного, що свідчить про неефективне використання наявних основних засобів.

1. Масенко О.П., Козик В.В., Лагутін Г.В. *Інвестування: будівельна економіка* / За ред. М.П. Педана. – Львів, 1998. 2. Скворцов І.Б. *Аналітичні методи економетрії у сфері інвестицій: Введення в аналітичну економіку*. – Львів, 1999. 3. Кучин Б.Л., Якушева Е.В. *Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость*. – М., 1990. 4. *Народное хозяйство СССР в 1990 г.: Статистический ежегодник* / Госкомстат СССР. – М., 1991. 5. *Статистичний щорічник України за 1999*. – К., 2000.